

Høy etisk og faglig bevissthet – ikke kjennskap til juridiske paragrafer – er avgjørende for forskeres troverdighet og betydning i samfunnet

Forfatterskap og medforfatterskap

Jon Sudbøs fabrikkering av forskningsdata har rystet det medisinske miljø og rokket ved tilliten til norsk medisinsk forskning. Sakens omfang kjenner vi ennå ikke. Men vi vet at den allerede har fått store bivirkninger. Tiltroen til at forskning bygger på de høyeste etiske standarder, er svekket. Likeså tiltroen til tidsskriftenes kvalitetskontroll og tiltroen til at de som sier de har utført forskning, står ved det når de settes under press.

Saken er alvorlig og vanskelig. Den er blitt ytterligere komplisert ved at mange begreper som ikke burde være vanskelige, er blitt problematisert. Hva betyr det å være artikkelforfatter? For folk flest er dette ikke vanskelig å svare på. Jeg spurte en bekjent av meg på 11 år om hvem hun mente kunne sette navnet sitt på gruppeoppgaver på skolen. Hun så litt undrende på meg – hvor dum var jeg egentlig? – og svarte at det var selvsagt de som hadde gjort en jobb som fikk lov til å sette navnet sitt på oppgaven. Heller ikke journalister er i tvil om hvem som har rett til å sette navnet sitt under en artikkel – men de er i tvil om forskere følger de samme spillereglene. Kommentatoren Peter Normann Waage skrev i Aftenposten 31.1. 2006: «Det systemet med medforfattere som for oss vanlig dødelige avsløres i kjølvannet av Sudbøs juks, styrker mistanken om at det som går under navnet «forskning» like gjerne kan være resultatet av overenskomster innen en slags sekt eller vennegjeng. Så gode venner trenger de forresten ikke være. I debatten som har fulgt avsløringene, snakkes det også om «ytelser og gjenytelser» når det gjelder medforfatterskap.»

Det er riktig at det i noen forskningsmiljøer, deriblant det medisinske, har vært diskutert hva som egentlig skal til for at man kan regne seg som forfatter av en vitenskapelig artikkel og hva som kvalifiserer for medforfatterskap. Ja det var så mye diskusjon og uklarhet om dette at de medisinske-vitenskapelige tidsskriftene så seg nødt til å utarbeide egne retningslinjer for at det ikke skulle kunne reises tvil om hva tidsskriftene – og skribentene, leserne og befolkningen – kunne holde seg til. Det selvsagte måtte skrives ned. Dette er de såkalte Vancouverreglene (1).

Ikke bare er Tidsskriftet redigert i henhold til Vancouverreglene. *Tidsskrift for Den norske lægeforening* var faktisk ett av de 12 medisinske tidsskriftene som var med på å lage dem. Tidsskriftets redaktør gjennom 25 år (fra 1962 til 1987) Ole K. Harlem var en av stifterne av The International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) i Vancouver, Canada, i 1978 – derav navnet Vancouver-gruppen. Gruppen tok først for seg de faglige standarder for manuskripter – hva som måtte til for at de skulle bli vurdert for publisering. Etter hvert ble man stadig mer opptatt av publiseringsetiske spørsmål, ikke minst kriteriene for forfatterskap og spørsmål knyttet til forfatters interessekonflikter. Det ble foretatt en omfattende revisjon av dokumentet *Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals* i 1997.

Tidsskriftets forrige redaktør, Magne Nylenna, bidro i betydelig grad til dette arbeidet. Ikke minst engasjerte han seg i spørsmålet om forfatterskapskriteriene. I 2000 ble Vancouver-gruppens kriterier for forfatterskap presisert ytterligere. Da skrev Nylenna i en lederartikkel i Tidsskriftet (2): «Det er minst to grunner til at det bør være enhetlige regler for forfatterskap: Ansvarligheten overfor leserne forutsetter at den eller de som er forfattere virkelig kan stå inne for

det budskapet som presenteres. I flere tilfeller av vitenskapelig uredelighet har forfattere forsøkt å unndra seg dette ansvaret ved å hevde at de ikke har hatt kjennskap til det som har skjedd, og at de ikke har hatt noen viktig rolle i utarbeidingen av artikkelen (3). Forfatterskap har utviklet seg til å bli et meritteringssystem for forskere, og ulike krav til medforfatterskap gir et uriktig og urettferdig grunnlag for sammenlikninger (4).» Og videre: «Dersom vitenskapelig forfatterskap fortsatt skal ha en verdi, må redaktører, bedømmelseskomiteer, akademiske institusjoner og forskere i fellesskap vise at det er mulig å samles om felles retningslinjer.» Nylenna var også med da Vancouver-gruppen i 2001 reviderte og forsterket avsnittet om publiseringsetikk (5).

Det er altså ikke noen tvil om hva Tidsskriftet og tidsskrifter som følger Vancouverreglene mener om forfatterskap og medforfatterskap. Dermed er det heller ingen tvil om hva forskere som ønsker å publisere i slike tidsskrifter forplikter seg til. Kort sagt betyr Vancouverreglene dette: Den som tar pennen i sin hånd, tar et ansvar. Den som vil dele æren, kan ikke unndra seg medansvar for innholdet i det som presenteres. Det betyr ikke at alle har bidratt akkurat like mye, og det betyr ikke at medforfattere er like skyldige som den som f.eks. har fabrikkert data. Men det betyr at omverdenen forventer at medforfattere har gjort alt som står i deres makt for å forsikre seg om at det de presenterer er riktig. Dette er viktig, ikke bare av hensyn til forskningens vederheftighet, men også fordi publisering teller ved ansettelse og fordeling av forskningsmidler. Da skal man ikke kunne pynte seg med lånte fjær. Det må være de originale bidrag – ikke de fabrikkerte data, det kopierte innhold eller den minimale medvirkning – som skal telle.

Uklarhetene som er oppstått omkring kriteriene for medforfatterskap, er uheldige også av en annen grunn: Skal man publisere internasjonalt, må man følge internasjonale regler. Hvis det skapes et inntrykk av at norske forskere ikke kjenner til eller ikke ønsker å følge internasjonale forsknings- og publiseringsetiske standarder, vil det bli enda vanskeligere for norske forskere å slippe til i de internasjonale vitenskapelige tidsskriftene.

Charlotte Haug
redaktør

Litteratur

1. www.icmje.org (31.1.2006).
2. Nylenna M. Forfatterskapskriteriene er endret. Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 1844.
3. Horton R. The imagined author. I: Jones AH, McLellan F, red. Ethical issues in biomedical publication. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2000: 30–58.
4. Nylenna M. Medisinsk publisering – kunnskapsformidling eller personlig promotering? Tidsskr Nor Lægeforen 1996; 116: 3652–5.
5. Davidoff F, DeAngelis CD, Drazen JM et al. Sponsing, forfatterskap og ansvarlighet. Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 2531–2.